

ŠTÚDIE

SLOVANIA V AVARSKOM KAGANÁTE, SLOVANSKÉ KMEŇOVÉ KNIEŽATSTVÁ, SAMOVA RÍŠA A BITKA PRI WOGASTISBURGU

JÁN STEINHÜBEL

STEINHÜBEL, J.: Slavonians in Avar Kaganate, Slavonian Tribe Principalities, Empire of Samo and Battle at Wogastisburg. *Vojenská história*, 8, 4, 2004, pp 3 – 12, Bratislava.

In the introduction of the study the author describes a dynamic period in the Carpathian basin from the second half of the sixth century to the second half of the seventh century. He describes the life of Slavonians in bondage of the Avar Empire. In doing so he leans on Fredegar's chronicle the author of which was a contemporary Franconian chronicler. He points out that in the same time and in the same way as Slavonian principalities came into existence in western and central Balkan, in Eastern Alps, in Bohemia, in the Central Oder, in Elbe and at Saal, other two Slavonian principalities of Nitra and Moravia could have come into existence. In the next part he deals with localisation of Samo's Empire on the central Danube that contained the whole free Slavonian area between the Avar Empire and the Franconian Empire. He also deals with the issue of localisation of the castle Wogastisburg as the best known residence of King Samo that protected a western entry to the Samo's Empire. The author describes the Battle at Wogastisburg in 631 too.

Military History. Europe. Slavonians. Samo's Empire. 6 – 7 Century.

Doba od roku 567, keď kagan Bajan priviedol Avarov do Karpatskej kotliny, až do roku 631, keď Slovania zvíťazili nad armádou franského kráľa Dagoberta, bola mimoriadne dynamická. Neustále vojny prerušoval len krátky mier. Zatiaľ čo Avari vo vojnách bohatli, Slovania, ktorí museli bojovať v prvých radoch kaganovej armády, získali hlavne vojenské skúsenosti. Slovania nenávideli vojenskú nadradenosť Avarov a avarské zimovanie v slovan-ských osadách. Napätie v kaganáte rástlo, až roku 623 vyústilo do veľkého výbuchu. Výbuch rozmetal západnú časť kaganátu a dal do rýchleho pohybu slovanské kmene, ktoré vo veľmi krátkom čase zmenili strednú Európu a severný Balkán.

* * *

Roku 558 sa kočovní Avari stali pánmi čiernomorských stepí. Podrobili si bulharské kmene Kutrigurov a Utugurov, ktorí kočovali v stepiach pri Azovskom mori,¹ a prepadávali slovan-ských Antov. Podľa byzantského historika Menandra Avari „spustošili kraj Antov a neprestá-

¹MENANDROS, fragm. 6. In: RATKOŠ, P., ed.: *Pramene k dejinám Veľkej Moravy*. Bratislava 1968, s. 39-40; LOWMIANSKI, H.: *Początki Polski II*. Warszawa 1964, s. 344, pozn. 1047; AVENARIUS, A.: *Die Awaren in Europa*. Amsterdam – Bratislava 1974, s. 50-55.

vali odtiaľ odvíekať ľudí a koristiť“.² Vtedy sa k Avarom pripojilo alebo pod ich nadvládu dostalo niekoľko slovanských kmeňov. Jeden z nich mal meno Dudlebi.

Roku 567 Avari zasiahli do udalostí v susednej Karpatskej kotline, kde proti sebe bojovali dva germánske kmene. Boli to Gepidi, ktorých ríša zaberala celý juhovýchod Karpatskej kotliny, a Longobardi, ktorým patrila susedná Panónia a povodie dolnej Moravy. Keď sa víťazstvo prikláňalo na stranu Gepidov, longobardský kráľ Alboin sa spojil s Avarmi. Gepidský kráľ Kunimund padol v boji a Avari zničili a obsadili jeho ríšu. V nasledujúcom roku zanikla aj Longobardská ríša. Alboin prenechal Panóniu Avarom a v apríli 568 odtiahol so svojím národom do Itálie.³ Takto sa Avari dostali do susedstva so slovanským kmeňom, ktorý už takmer celé storočie sídlil pod Západnými Karpatmi a patrila mu severozápadná časť Karpatskej kotliny.⁴

Avari do Karpatskej kotliny neprišli sami. Okrem Kutrigurov privliekli so sebou i podrobené či spojenecké slovanské kmene, medzi nimi aj spomínaných Dudlebov.⁵ Títo Slovania sa dostali do Panónie, odkiaľ alpskými údoliami Drávy a Mury prenikli až do Vnútorného Norika (Noricum Mediterraneum), ktoré potom dostalo meno Korutánsko. Roku 592 korutánskych Slovanov prepadol bavorský vojvoda Tassilo I. (591 – 609). Keď ich Tassilo roku 595 prepadol znova, prišli im na pomoc Avari a zničili celé 2-tisícové bavorské vojsko. Hneď nato Avari tiahli cez celé Bavorsko a vpadli do Durínska.⁶

Roku 602 Longobardi spolu s Avarmi a Slovanmi plienili byzantskú Istriu. V júli a v auguste 603 longobardskému kráľovi Agilulfovi pomáhali pri obliehaní a dobytí Cremony Slovania, ktorých mu poslal avarský kagan.⁷ Boli to zrejme Slovania z Panónie, ktorá z celého územia kaganátu ležala k Itálii a Istrii najbližšie.

Avarsko-byzantské vojny v rokoch 578 – 582, 592 – 602, 610, 619, 623 a 626 sprevádzali slovanské vpády cez dolnodunajskú hranicu do byzantských provincií.⁸

Vtedy, keď Slovania s avarskou pomocou obsadili východné Alpy, iní slovanskí spojenci Avarov, ktorí žili nad dolným Dunajom, na juhu Avarskej ríše, čiže „Slovania za riekou, ktorým sa hovorilo aj Avari“ alebo „Slovania, nazývaní aj Avari“, prekročili dunajskú hranicu kaganátu, vpadli na Balkán a dobyli od Byzancie Dalmáciu, s výnimkou pobrežných miest a ostrovov.⁹

Južné územie kaganátu ostalo aj po odchode časti Slovanov do Dalmácie naďalej slovanské. Na čele slovanského kmeňa, ktorý pod nadvládou avarského kagana Bajana sídlil na dolnej Tise (v dnešnej Báčke a Banáte) a ovládal celú dolnodunajskú hranicu kaganátu s Byzanciou, bol Ardagast. Ardagastovi Slovania sa nevyhýbali avarským vojnám. Roku 584 Ardagast pustošil spolu s Avarmi byzantské územie až po Carihrad a bránil svoju krajinu proti byzantskému protiútoku na jar 594.¹⁰ Slovanský kmeň na juhu Avarského kaganátu, ktorý v Byzancii

²PAULUS DIACONUS: *Historia Langobardorum* I 27; WOLFRAM, H.: *Die Geburt Mitteleuropas. Geschichte Österreichs vor seiner Entstehung 378 – 907*. Wien 1987, s. 81; POHL, W.: *Die Awaren. Ein Steppenvolk in Mitteleuropa 567 – 822 n. Chr.* München 1988, s. 50-57; BÓNA, I.: *Az Avar uralom száradai*. In: *Erdély története I*. Szerkes. L. Makkai, A. Mócsy, s. 159-177; Tenže: *Die Awarenzeit*. In: *Kurze Geschichte Siebenbürgens*. Hg. B. Köpeczi. Budapest 1990, s. 90-97.

³LOWMIANSKI, ref 1, s. 343-346; HÝBL, F.: *Dějiny národa bulharského I*. Praha 1930, s. 57-58; AVENARIUS, ref 1, s. 47-51. POHL, ref 2, s. 21-27, 39-40.

⁴STEINHÜBEL, J.: *Původ a najstaršie dejiny Nitrianskeho kniežatstva*. In: *Historický časopis*, roč. 46, 1998, č. 3, s. 374-380.

⁵AVENARIUS, ref 1, s. 193-217. POHL, ref 2, s. 113-114.

⁶PAULUS DIACONUS, ref 2, IV 7, 10-11; TŘEŠTÍK, D.: *Vznik Velké Moravy. Moravané, Čechové a střední Evropa v letech 791 – 871*. Praha 2001, s. 22-23.

⁷PAULUS DIACONUS, ref 2, IV 24, 28.

⁸Theophylacti Simocattae *Historiae* I 6-7, VI 3-4, 6-9, 11, VII 2, 5, 10, 11, 15, VIII 2, 3, 4. THEOFYLAKTOS SIMOKATTES: *Na přelomu věků*. Prel. V. Bahník. Praha 1986, s. 25-27, 166-168, 170-176, 178-179, 184-186, 188-189, 194-196, 202, 212-215; RATKOŠ, P., ed.: *Pramene k dejinám Veľkej Moravy*. Bratislava 1968, s. 48-53.

⁹KONSTANTINOS PORFYROGENETOS: *De administrando imperio* 29. In: *Magnae Moraviae fontes historici III, diplomata, epistolae, textus historici varii, curaverunt. D. Bartoňková a i.* Brno 1969, s. 384-387.

¹⁰Theophylacti Simocattae *Historiae* I 7, VI 6-7. THEOFYLAKTOS SIMOKATTES, ref 8, s. 25-26, 170-172; RATKOŠ, ref 8, s. 48-50.

dobře poznali ako neprijemného suseda a vojensky zdatného protivníka, je jasným dokladom o početnosti a vojenskej sile Slovanov vo vnútri Avarskej ríše.

O vojenských povinnostiach Slovanov (Vinidov) v službách avarského kagana písal aj takmer súdobý franský kronikár, neskôr omylom, dnes už tradične nazývaný Fredegar: „*Vinidi boli befulci Hunov (= Avarov) už oddávna; takže, keď Huni s vojskom útočili proti ktorémukoľvek kmeňu, Huni stavali vojsko na obranu svojich táborov, Vinidi však bojovali; ak dosahovali víťazstvo, Huni vtedy vyrazili, aby sa zmocnili koristi, ak však Vinidi boli porážaní, podporovaní pomocným vojskom Hunov, znova nabrali sil. Huni ich nazývali befulci preto, lebo tvoriac v bojovej zrážke dvojité bitevné šíky, kráčali pred Hunmi.*“¹¹

Celé storočie stačila Avarom v Karpatskej kotline len Panónia, ktorú im prenechali Longobardi, a územie bývalej Gepidskej ríše v Potisí a v Sedmohradsku. Slovanské územie na severe Karpatskej kotliny, s výnimkou malého avarského predmestia v Komárne,¹² k Avarskému kaganátu ešte nepatrilo, tak ako nepatrilo ani predtým k zaniknutým germánskym ríšam.

Panónia bola plná Slovanov, ktorých tam Avari dotiahli z východu v rokoch 567 – 568, alebo ich kagan Bajan prilákal pod svoju vládu zo širokého okolia kaganátu.¹³

* * *

Okolo roku 620 dorástla v Panónii už druhá generácia početných slovansko-avarských miešancov, ktorí vzišli z násilného zimovania Avarov v slovanských osadách. Práve títo miešanci pripravili a roku 623 začali veľké slovanské povstanie proti Avarom.¹⁴ Povstalcem mohli padnúť za obeť aj bohaté hroby ich avarských nepriateľov blízko Blatenského jazera,

¹¹Chronicarum quae dicuntur Fredegarii Scholastici libri IV cum continuationibus IV 48. In: Magnae Moraviae fontes historici I. Fontes latini ad Moravia Magnam pertinentes, Annales et chronicae, curaverunt. D. Bartoňková a i. Praha 1964, s. 20.

¹²Počas celého storočia od príchodu Avarov do Karpatskej kotliny nemáme archeologické doklady o prítomnosti kaganátu na Slovensku. Grabfunde der frühen Awarenzeit. In: Germanen, Hunen und Awaren. Schätze der Völkerwanderungszeit. Die Archäologie des 5. und 6. Jahrhunderts an der mittleren Donau und der östlich-merowingische Reihengräberkreis. Nürnberg 1987, s. 255-269. Výnimkou môže byť hrob 9 a jazdecké hroby 10, 19, 23, 32 z Komárna (Robotnícka štvrť) a hroby 85, 452 z blízkych Holiarov, datované pred polovicu 7. storočia. Pohrebisko v Robotníckej štvrti v Komárne je najstaršie z 8 komárňanských pohrebísk z avarskej doby. Archeológovia na ňom preskúmali len 33 hrobov, ostatné (azda väčšia časť) boli zničené. Nálezy zo spomínaných piatich hrobov, najmä kovania lisované zo strieborných platničiek v hroboch 19 a 23, datujú toto pohrebisko do 1. polovice 7. storočia. TOČÍK, A.: Slawisch-awarische Gräberfeld in Holiare. Bratislava 1968, s. 3, 6-23, 26; TRUGLY, A.: Pohrebisko z doby Avarskej ríše v Komárne – Robotníckej štvrti. In: Spravodaj Oblastného podunajského múzea v Komárne 2, 1982, s. 9-10, 14-15, 17, 22-23, 24-27, 29, 32, 33, 35, 37, 38, 40; ZÁBOJNÍK, J.: Soziale Problematik der Gräberfelder des nördlichen und nordwestlichen Randgebietes des Awarischen Kaganats. In: Slovenská archeológia, roč. 43, 1995, č. 2, s. 285, 286, 300; Tenže: Das Awarische Kaganat und die Slawen an seiner nördlichen Peripherie (Probleme der Archäologischen Abgrenzung). In: Slovenská archeológia, roč. 47, 1999, č. 1, s. 156, 166. Počiatok pochovávania na veľkom pohrebisku v Želovciach kladie Z. Čilinská približne do 30. rokov 7. storočia. J. Zábojník však žiaden hrob zo Želoviec nedatuje pred polovicu 7. storočia. ČILINSKÁ, Z.: Frühmittelalterliches Gräberfeld in Želovce. Bratislava 1973, s. 10; Táže: Slovania a Avarský kaganát. Výpoveď staroslovanského pohrebiska v Želovciach. Bratislava 1992, s. 32, 79; ZÁBOJNÍK, J.: Soziale Problematik, s. 332-336. Počiatky pochovávania na veľkom pohrebisku v Devínskej Novej Vsi sa spočiatku kladli opatrne do doby vzniku Samovej ríše; EISNER, J.: Devínska Nová Ves. Slovanské pohřebiště. Bratislava 1952, s. 347-348; KELLER, E. – BIERBRAUER, V.: Beiträge zum awarenzeitlichen Gräberfeld von Devínska Nová Ves. In: Slovenská archeológia, roč. 13, 1965, č. 2, s. 378-380. J. Zábojník však pred polovicu 7. storočia datuje len ojedinelý hrob odkrytý na Vlačičovom poli. Jazdecké hroby 124 a 131 s ozdobami lisovanými zo strieborného plechu datuje až do 3. štvrtiny 7. storočia a jazdecký hrob 79 s rovnakými ozdobami až do 4. štvrtiny 7. storočia. ZÁBOJNÍK, J.: Soziale Problematik, s. 289, 293.

¹³ČILINSKÁ, Z.: K otázke príchodu Antov na stredný Dunaj. In: Sborník prací Filosofické fakulty Brněnské university E 34-35, 1989 – 1990, s. 19-25; TŘEŠTÍK, D.: Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin (530 – 935). Praha 1997, s. 442; Tenže, ref 6, s. 22-23.

¹⁴Chronicarum, ref 11, IV 48, s. 20; TŘEŠTÍK, D.: Počátky, ref 13, s. 51, 442; Tenže, ref 6, s. 26-27. O slovan-ském povstaní v Panónii písali už K. Bakay a V. Turčan. Pozri pozn. 15.

na pohrebiskách Káptalantóti, Zamárdi, Halimba, Gyönk-Vásártér a na dunajskom ostrove Csepel.¹⁵ Vtedy vykradli aj hroby na najstaršom avarskom pohrebisku v Komárne.¹⁶

V rozsiahlom diele vzdelaného byzantského cisára Konštantína Porfyrogeneta sa dočítame, ako za vlády cisára Herakleia (610 – 640) časť Chorvátov odišla z Veľkého, čiže Bieleho Chorvátska (na území Dolného Sliezska a oboch Lužíc) a časť Srbov z Bieleho Srbska (pri Sále a na strednej Labe) na juh. O tomto sťahovaní Chorvátov a Srbov sa cisár Konštantín dozvedel z dvoch starých slovanských povestí, chorvátskej a srbskej, ktoré upravil a zaradil do svojho diela.

Chorváti prišli do Dalmácie, ktorú už od 2. polovice 6. storočia obývali iní Slovania. Chorváti „išli do Dalmácie a našli Avarov (= Slovanov) ako majiteľov tejto zeme. Nato niekoľko rokov bojovali medzi sebou. Chorváti zvíťazili, časť Avarov pobili, ostatných však prinútili poddať sa. Odtedy je táto krajina opanovaná Chorvátmi.“ Chorváti si pamätali aj mená siedmich bratov, ktorí ich priviedli do Dalmácie: Klukas, Lovelos, Kosentic, Muchlo, Chorvát, Tuga a Buga. Jeden z nich, azda piaty brat Chorvát („Chrobátos“), ktorého meno mal celý kmeň, bol prvým chorvátskym kniežat'om v Dalmácii. Po ňom, ešte v dobe cisára Herakleia, nastúpil jeho syn Porga.¹⁷

Časť Chorvátov sa krátko po príchode do Dalmácie oddelila od svojich súkmeňovcov a podrobila si južnú časť Panónie, presnejšie jednu zo štyroch neskororímskych provincií na panónskom území, Sáviu, osídlenú už od 2. polovice 6. storočia Slovanmi, a založila tu ďalšie kniežatstvo: „Od tých Chorvátov, ktorí odišli do Dalmácie, oddelila sa určitá časť a zmocnila sa Ilyriku a Panónie; aj tí mali nezávislého vládcu, ktorý udržoval priateľské styky s vládcom Chorvátska, hoci len prostredníctvom posolstiev.“ Sídlom sávskych kniežat bol Sisak, antická Siscia, niekdajšie hlavné mesto rímskej Sávie.¹⁸

Neslovanské mená spomínaných siedmich chorvátskych bratov i chorvátskeho kniežata Porgu¹⁹ mohli byť charakteristické pre pestrú etnickú zmes v kaganáte, a nie pre vzdialené slovanské Polabie a Poodrie. Chorváti a Srbi neprišli na Balkán od Labe a Odry, ako píše Konštantín Porfyrogenet, ale priamo z územia kaganátu. Konštantín Porfyrogenet, ktorý svoje dielo písal v polovici 10. storočia, vedel o Chorvátoch na strednej Odre, ktorí vtedy patrili k ríši českých kniežat Boleslava I. a Boleslava II., a o polabských Srboch, podriadených sas'kým markgrófum, a omylom tam umiestnil aj pôvodné sídla balkánskych Chorvátov a Srbov.

¹⁵BAKAY, K.: Az avarokori idörendjéről. Újabb avar temetök a Balaton környékén, Somogyi Múzeumok Közleményei 1, 1973, s. 5-86; TURČAN, V.: K otázke najstaršieho slovanského osídlenia juhozápadného Slovenska a vz'ahu Slovanov a Avarov. In: Zborník Slovenského národného múzea – História 24, 1984, s. 143-145.

¹⁶TRUGLY, ref 12, s. 24. Ani v jednom z 33 hrobov na pohrebisku v Komárne – Robotníckej štvrti archeológovia nenašli odlievané bronzové kovania a ani korálky v tvare melónového jadra, charakteristické pre neskoršiu avarskú dobu. TRUGLY, ref 12, s. 26.

¹⁷KONSTANTINOS PORFYROGENETOS, ref 9, 30-32, s. 387-391. Pozri pozn. 80; LABUDA, G.: Pierwsze państwo slowiańskie. Państwo Samona. Poznań 1949, s. 194-262; GRAFENAUER, B.: Prilog kritici izvještaja Konstantina Porfyrogeneta o doseljenju Hrvata. In: Historijski zbornik 5, 1952, s. 1-56; POHL, ref 2, s. 261-266. Mená Tuga a Buga sú turecké mužské mená najskôr avarského pôvodu. Tuga a Buga teda neboli sestry, ako píše Konštantín Porfyrogenet, ale bratia. MIKKOLA, J. J.: Avarica. In: Archiv für slavische Philologie 41, 1927, s. 158-160; TŘEŠTÍK, D.: Počátky, ref 13, s. 492. Pozri pozn. 711.

¹⁸KONSTANTINOS PORFYROGENETOS, ref 9, 30, s. 388; Annales regni Francorum ad a. 822. In: Magnae Moraviae fontes historici I. Fontes latini ad Moravia Magnam pertinentes, Annales et chronicae, curaverunt. D. Bartoňková a i. Praha 1964, s. 49; WOLFRAM, ref 2, s. 269-272, 355-357, 360, 379, 428; Concolium Spalatense. In: Magnae Moraviae fontes historici IV. Leges, textus iuridici, suplementa, curaverunt. D. Bartoňková a i. Brno 1971, s. 126. Cisár Dioklecián (284 – 305) rozdelil Panóniu na štyri menšie provincie. Jednou z nich bola Sávia. Rieka Dráva sa vtedy stala hranicou. Na sever od nej ležala Pannonia Prima a na južnej Sávia. WOLFRAM, ref 2, s. 73; Tenže: Salzburg, Bayern, Österreich. Die Conversio Bagoariorum et Carantanorum und die Quellen ihrer Zeit. In: Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, Ergänzungsband 31, Wien – München 1995, s. 68-71.

¹⁹Siedmi chorvátski bratia, ako aj knieža Porga, majú turecké mená. MIKKOLA, J. J.: Avarica, s. 158-160. KRONSTEINER, O.: Gab es unter den Alpenlawen eine kroatische ethnische Gruppe? In: Österreichische Namenforschung 6, 1978, s. 155.

Obe chorvátske a srbské vetvy sa však od seba oddelili už v Panónii, jedna odtiahla na severozápad a druhá na juh.²⁰

Chorváti prišli nielen do Dalmácie a Sávie, ale aj na územie niekdajšej rímskej provincie Noricum Mediterraneum, osídlené už od 2. polovice 6. storočia Slovanmi. Tu, vo východných Alpách, na horných tokoch Drávy, Mury a Enže, vzniklo po príchode Chorvátov Korutánske kniežatstvo.²¹ Prvým známym korutánskym kniežaťom bol Valuk (pred 631 – po 663).²² Hoci bol Slovan, mal, podobne ako spomínaní siedmi chorvátski bratia, turecké meno.²³ Aj on mohol teda pochádzať z územia kaganátu, presnejšie z Panónie.

Chorváti v Korutánsku a v Sávii nedokázali vtláčiť tunajším Slovanom a ich krajine svoje meno, tak ako to dokázali v Dalmácii, ktorá sa stala Chorvátskom a dalmátski Slovania sa stali Chorvátmi.²⁴

Územie na Balkáne, už predtým obývané inými Slovanmi, dostali od cisára Herakleia aj Srbi. Bola to polovica srbského kmeňa, ktorú na stredný Balkán priviedol knieža Srb, jeden z dvoch bratov, ktorí sa po smrti svojho otca ujali vlády nad Srbmi. Srbské kniežatá, podobne ako chorvátske a korutánske, dedili vládu z otca na syna: „*potom, keď zomrel ich knieža Srb..., vládol podľa nástupníctva jeho syn a potom vnuk a tak ďalej, kniežatá z jeho rodu*“.²⁵

Druhá časť Srbov, ktorú viedol knieža Dervan (prípadne jeho predchodca), totožný azda so spomínaným bratom kniežaťa Srba, prišla v tom istom čase k Sále a na strednú Labu, čiže do Bieleho Srbska. Dervanovi Srbi, podobne ako ich balkánski súkmeňovci, ktorým nové územie prideliť byzantský cisár, mohli nové sídla na rieke Sále, v pohraničí Franskej ríše, dostať od vtedajšieho franského kráľa Chlotara II. Odvtedy „*patrili ku kráľovstvu Frankov*“. Využili však prvú príležitosť a roku 631 sa odtrhli aj s územím, ktoré pred nie-

²⁰TŘEŠTÍK, D.: Počátky, ref 13, s. 50-51, 442-443; Tenže: Vznik, ref 13, s. 26-27; Tenže: Mýty kmene Čechů (7. – 10. století). Tři studie ke „*starým pověstem českým*“. Praha 2003, s. 78-98.

²¹O Chorvátoch v Korutánsku pozri KRONSTEINER, ref 19, s. 144-157. HAUPTMANN, Lj.: Karantanska Hrvatska. In: Zbornik kralja Tomislava. Zagreb 1925, s. 297-317; Tenže: Staroslovenska družba in obred na knežjem kamnu. Ljubljana 1954, s. 75-126; ANTOLJAK, S.: Hrvati u Karantaniji. Prilog seobi Hrvata iz Dalmacije u prekosavske krajeve u 7. stoljecu. In: Godišen zbornik na Filozofskiot fakultet na Univerzitetot vo Skopje, Istorisko-filološki odel 9, 1956, s. 15-38; GRAFENAUER, B.: Hrvati u Karantaniji. In: Historijski zbornik 11-12, 1958 – 1959, s. 207-231; LOWMIANSKI, H.: Poczatki Polski III. Warszawa 1967, s. 455-456. WOLFRAM, H.: Conversio Bagoariorum et Carantanorum. Das Weißbuch der Salzburger Kirche über die erfolgreiche Mission in Karantanien und Pannonien. Wien – Köln – Graz 1979, s. 88-89; Tenže: Salzburg, ref 18, s. 50-51. POHL, ref 2, s. 263-264. Dokladom o Chorvátoch v Korutánsku je aj zmienka o Kroatengau. WOLFRAM, ref 2, s. 343, 394, 409, 469. O najstarších dejinách Korutánska pozri WOLFRAM, ref, s. 341-346; Tenže: Salzburg, ref 18, s. 71-81. TŘEŠTÍK, ref 6, s. 38-52.

²²Knieža Valuk prijal u seba bulharské knieža Alcioka („Alciocus“), ktorého spolu s 9 tisícmi Bulharmi a ich rodinami vyhнали Avari roku 631 z Panónie do Bavorska. Keď Bavori na príkaz Dagoberta povraždili väčšinu Bulharov, Alciok so zvyšnými 700 Bulharmi našiel útočisko „*in marca Vinedorum*“, čiže v Korutánsku, kde „*s Valukom, kniežaťom Vinidov, mnoho rokov žil so svojimi (cum Wallucum duces Vinedorum annis plurimis vixit cum suis)*“.
Chronicarum, ref 11, IV 72, s. 23-24. Roku 663 „*knieža Bulharov menom Alzek (Vulgarum dux Alzeco nomine)*“, totožný s Alciokom, odišiel k longobardskému kráľovi Grimualdovi (662 – 671). PAULUS DIACONUS, ref 2, V 29; LOWMIANSKI, H.: Poczatki Polski IV. Warszawa 1970, s. 242-243; POHL, ref 2, s. 175, 188, 223, 268-270. Valuk, ktorý držal u seba Alcioka „*mnoho rokov*“, vládol už pred jeho príchodom roku 631 a zomrel až po jeho odchode, čiže po roku 663.

²³KRONSTEINER, O.: Die alpenlawischen Personennamen. In: Österreichische Namenforschung, Sonderreihe 2, 1975, s. 26; Tenže: Gab, ref 19, s. 144. POHL, ref 2, s. 270; WOLFRAM, H.: Salzburg, ref 18, s. 50-51. Valuk alebo jeho predchodca priviedol okolo roku 623 časť chorvátskeho kmeňa z Panónie do Korutánska. Ak Valuk bol kniežaťom korutánskych Chorvátov, ktorí prišli do Korutánska z Panónie, tak ako Alciok, mohli si obaja dobre rozumieť.

²⁴Listina kniežaťa Trpimíra zo 4. marca 852 je prvým dokladom o mene Chorvátov. Trpimír bol „*knieža Chorvátov (Trpimirus dux Chroatorum)*“, ktorému patrila „*krajina Chorvátov (regnum Chroatorum)*“. Priručník izvora hrvatske historije I/1. Napsao i uredio F. Šišić. Zagreb 1914, 6/a, s. 193.

²⁵KONSTANTINOS PORFYROGENETOS, ref 9, 31-33, s. 389-392. TŘEŠTÍK, D.: Mýty, ref 20, s. 81-82. Srbi dostali východnú časť niekdajšej rímskej provincie Dalmácia.

koľkými rokmi od franského kráľa dostali a uzavreli spojenectvo so slovanským kráľom Samom.²⁶

Starú tradíciu o rozchode Slovanov od Dunaja (predovšetkým z Panónie), zapísal ruský kronikár Nestor: „*Po mnohých že časoch usadili sa Slovania popri Dunaji, kde je teraz Uhorská a Bulharská zem. A od týchto Slovanov rozišli sa po zemi a nazvali sa svojimi menami (podľa toho), kde sa usadili na ktorom mieste. Ako príduc, usadili sa na rieke menom Morava i nazvali sa Morava; a druhí si hovorili Česi. A tíže Slovania sú aj Bieli Chorváti i Srbi i Korutánci.*“²⁷ Tradíciu o rozchode dunajských Slovanov, ktorá sa do Kyjeva dostala pravdepodobne z Čiech, ruský kronikár, prípadne už jeho česká predloha, omylom považovali za správu o pôvodnom rozchode všetkých Slovanov a Dunaj za slovanskú pravlasť.²⁸ Preto ich pôvodný výpočet, ktorý musel končiť Korutáncami, je rozšírený o všetky ostatné známe slovanské kmene, ktoré však nemohli pochádzať od Dunaja.

Jeden zo slovanských kmeňov, ktorý opustil Panóniu a našiel si nové územie, mal meno Česi. Povešť o pôvode Čechov hovorila, podobne ako chorvátska povest', o siedmich bratoch. Jeden z nich mal meno Čech a priviedol svoj národ k hore Říp, ktorá stála uprostred novej vlasti. Tak ako sa po niekoľkých storočiach tradovania mýlili Chorváti a Srbi, keď hľadali svoju pôvodnú vlasť na vzdialenom severozápade, na strednej Oudre a na strednej Labe, kde sa usídlila druhá časť ich kmeňa, mýlili sa aj Česi, ktorí hľadali svoje pôvodné sídla ďaleko na juhovýchode, v Chorvátsku. Východisko českého sťahovania nebolo v Chorvátsku, ale na polceste medzi Chorvátskom a Čechami, v Panónii, odkiaľ odišli aj Chorváti a Srbi. O príchode Čechov od Dunaja, ktorí dali meno všetkým Slovanom v českej kotline, svedčí nielen Nestor a nemecká verzia povesti o Čechovi, ale aj výrazná zmena materiálnej kultúry, ktorá mala svoj pôvod v Panónii.²⁹

V rovnakom čase a rovnakým spôsobom ako vznikli slovanské kniežatstvá na západnom a strednom Balkáne, vo východných Alpách, v Čechách, na strednej Oudre, na Labe a pri Sále, mohli vzniknúť aj ďalšie dve slovanské kniežatstvá. Ležali v severnom susedstve rozbúrenej Panónie, jedno bolo Nitrianske a druhé Moravské. Slovanské kniežatstvá pri strednom Dunaji tvorili spočiatku spoločnú ríšu. Ich spoločným kráľom („*rex*“) sa nemohol stať jeden z domácich kniežat. Vyvolalo by to prirodzenú žiarlivosť a vzájomné spory. Preto prišiel vhod schopný cudzinec, franský kupec Samo. Vyznamenal sa vo vedení vojny, a preto „*si ho zvolili za kráľa nad sebou*“. Samo bol slovanským kráľom 35 rokov (623 – 658). Ak „*za jeho vlády Vinidi (= Slovania) viedli mnohé boje proti Hunom*“, Samova ríša s Avarmi susedila a obsiahla celý slovanský priestor na strednom Dunaji. Len ten jej mohol dať takú veľkú vojenskú silu, aby „*Vinidi vždy Hunov premožli*“.³⁰

Ak Samova ríša obsiahla celý voľný slovanský priestor medzi Avarskou a Franskou ríšou, patrila k nej nielen Morava a Nitriansko, ale aj severozápadná časť Panónie, Rugiland a východná časť bývalého Pobrežného Norika, čiže celé územie medzi dolnou Rábou na východe

²⁶Po slovanskom víťazstve pri Wogastisburgu roku 631 „*ešte aj Dervan, knieža z kmeňa Srbov, ktorí boli z rodu Slovanov a už dávno patrili ku kráľovstvu Frankov, pridal sa so svojimi ku kráľovstvu Samovmu.*“ *Chronicarum*, ref 11, IV 68, s. 24. Ak roku 631 Dervanovi Srbi „*už dávno (iam olem) patrili ku kráľovstvu Frankov*“, museli prísť na strednú Labe a Sálu, čiže do Bieleho Srbska, aspoň niekoľko rokov predtým.

²⁷Povešť vremenných let. In: *Magnae Moraviae fontes historici I. Fontes latini ad Moravia Magnam pertinentes, Annales et chronicae*, curaverunt. D. Bartoňková a i. Praha 1964, s. 191-192.

²⁸FLORJA, B. N.: Skazanie o preložení knig na slavjanskij jazyk. Istočniki vremja i mesto napisanija. In: *Byzantinoslavica* 46, 1985, s. 121-130. TŘEŠTÍK, D.: Počátky, ref 13, s. 50-51, 442-443; Tenže: Vznik, ref 6, s. 26-27; Tenže: Mýty, ref 20, s. 94-96. Názor D. Třeštíka o druhom, menšom sťahovaní Slovanov, ktoré vyšlo z Panónie, vrcholilo vo veľkom protiavarskom povstaní a vyústilo do vzniku viacerých kmeňových kniežatstiev, z ktorých niektoré sa spojili do Samovej ríše, je presvedčivý a výstižný. Preto ho v takmer celom rozsahu prijímame.

²⁹TŘEŠTÍK, D.: Mýty, ref 20, s. 57-98. Pozri aj pozn. 20. ZEMAN, J.: K problematice časné slovanské kultury ve střední Evropě. In: *Památky archeologické* 70, 1979, s. 113-130.

³⁰*Chronicarum*, ref 11, IV 48, s. 20-21. LABUDA, ref 17, s. 148-193.

a dolnou Enžou na západe, ktoré sa na juhu dotýkalo Korutánska. Dolná Enža bola východnou hranicou Bavorska³¹ a pri dolnej Rábe vtedy končili avarské sídla.³² Samo zväčšil silu svojej ríše spojenectvom s Čechmi a roku 631 aj so vzdialenými Dervanovými Srbmi.³³ Keď presuny slovanských kmeňov krížom cez horúcu Panóniu ustali, avarský kagan sa mohol pustiť do nového veľkého dobrodružstva. Roku 626, keď bolo už po všetkom a medzi Slovanmi a Avarmi bol znova mier, obrovská avarská armáda, v ktorej bolo aj veľa Slovanov, vytiahla proti Carihradu.³⁴ Slovanskí vzbúrenci sa tešili z obsadených území, na ktorých založili svoje nové kniežatstvá, Avari obliehali Carihrad a do vychladnutej Panónie prišli ďalší „ľudia, ktorých nie je škoda“, bulharskí Kutriguri.³⁵

* * *

Slovanský kráľ Samo bol skúsený kupec a nadaný vojenský veliteľ. Preto si za svoje sídlo, či jedno zo svojich sídiel, určite vybral križovatku obchodných ciest a strategicky položené miesto. Križovatku najdôležitejších obchodných a vojenských ciest na celom strednom Dunaji, Jantárovej a Dunajskej, strážila veľká rímska pevnosť Karnuntum a jej predsunutá pozícia Devín, opevnený rímskym valom, ktorý dal vybudovať cisár Valentinian, keď roku 375 budoval a obnovoval rímske pevnosti na severnej hranici Panónie.³⁶ Devínsku pevnosť kryl pred priamym avarským útokom z Panónie Dunaj a Malé Karpaty. Pre slovanského kráľa mal teda Devín výhodnejšiu polohu ako Karnuntum, či iné miesto v otvorenej rovine na južnom brehu Dunaja. Zároveň bol blízko nepokojnej Panónie, Samo mohol z neho veľmi pohotovo zasahovať do pomerov v kaganáte. Okrem toho Devín stál presne na rozhraní troch častí Samovej ríše, Moravy, Nitrianska a severozápadnej Panónie, čiže mimo centra a rozhodujúceho vplyvu len jedného z viacerých kmeňov, ktoré ho uznali za svojho kráľa.

Samo sa však nemohol zdržiavať len na jednom mieste. Aby si udržal kontrolu nad ľuďmi a územím, musel obchádzať všetky kmeňové kniežatstvá a kratší alebo dlhší čas sídliť v ich strediskách, z ktorých jedno môžeme hľadať v Nitre, ďalšie niekde na Morave, ako aj v niekdajšom Rugilande. Určite sa zdržiaval aj na okrajoch ríše, kde vytlačal vplyv Avarov a Frankov.

Proti Franskej ríši Samo namieril hrad, ktorý súčasný franský kronikár poznal pod menom Wogastisburg („*ad castro Wogastisburc*“).³⁷ Ak meno Samovho hradu malo aj germánsku podobu, ktorú mu mohli dať jedine susední Bavori, stál blízko Bavorska, či priamo pri jeho východnej hranici, ktorú tvoril dolný tok Enže. Stál teda na západnom okraji Samovej ríše a strážil cestu, ktorá viedla dolu Dunajom do jej vnútra.

V susedstve rímskej pevnosti Lauriacum (neskorší Lorch), pri východnom brehu Enže ústiacej do Dunaja, v dnešnom Albingu (blízko mestečka Sankt Pantaleon) stála ďalšia rímska

³¹STEINHÜBEL, ref 4, s. 386-387.

³²RUTTKAYOVÁ, J.: K problematike osídlenia severozápadného pomedzia Avarského kaganátu. In: K problematike osídlenia stredodunajskej oblasti vo včasnem stredoveku. Nitra 1991, s. 193-196; ZÁBOJNÍK, J.: Das Awarische, ref 12, s. 156-157.

³³Pozri pozn. 26. Každoročné pustošenie Durínska Samovými Slovanmi v rokoch 631 – 634 a spojenectvo Sama so srbským kniežaťom Dervanom svedčia, že Samovými spojencami boli aj Česi. Bez Čech by spojenie s polabskými Srbmi bolo nemožné a Durínsko by ležalo príliš ďaleko, mimo Samovho vojenského dosahu. *Chronicarum*, ref 11, IV 68, 74, 75, 77, s. 23-25.

³⁴STEINHÜBEL, ref 4, s. 384-385.

³⁵TŘEŠTÍK, D.: Vznik, ref 6, s. 26.

³⁶PLACHÁ, V. – HLAVICOVÁ, J. – KELLER, I.: Slovanský Devín. Bratislava 1990, s. 16-17, 85-88; ŠTEFANOVIČOVÁ, T. a i.: Najstaršie dejiny Bratislavy. Bratislava 1993, s. 242-250.

³⁷*Chronicarum*, ref 11, IV 68, s. 23.

pevnosť.³⁸ Obe pevnosti strážili protihľahlé údolie rieky Aist, ktorým viedla cesta na sever do Čiech.³⁹ Keďže cesta do údolia rieky Aist, ktorú nazývali „*Agasta*“,⁴⁰ vychádzala priamo z bývalej rímskej pevnosti, stojacej v dnešnom Albingu, presne oproti ústiú Aistu, pevnosť dostala meno podľa tejto rieky. Pevnosť Agasta čiže Agastisburg, franským kronikárom zapísaný ako „*Wogastisburc*“,⁴¹ sa stala slovanským pohraničným hradom, ktorý chránil hlavný západný vstup do Samovej ríše.

Aj ďalšie rímske pevnosti, stojace na južnom brehu Dunaja, mali meno podľa rieky, ktorá sa do Dunaja vlieva zo severu. *Castra Regina* (Regensburg, „*Reganesburg*“) stála na južnom brehu Dunaja, meno však dostala podľa rieky Reganus (Regen), ktorý do Dunaja ústí zo severu, presne oproti pevnosti.⁴² Pri sútoku Innu (Aenus) s Dunajom stáli pevnosti Boiodurum a Batavis (Pasov). Ani jednej z nich však Rimania nedali meno podľa rieky Inn. Boiodurum pomenovali podľa riečky Boioduria, totožnej s Ilz, ktorá tečie od niekdajšieho Boiohaema a do Dunaja sa vlieva oproti Pasovu. Z Boiodura vychádzala cesta, v stredoveku zvaná Zlatá cesta, ktorá šla cez Dunaj, údolím riečky Ilz a jej prítoku Ohe cez Šumavu do Čiech.⁴³ Ostrihom, ležiaci na južnom brehu Dunaja, dostal nemecké meno Gran podľa rieky Hron (Gran), ktorý sa do Dunaja vlieva zo severu.⁴⁴ Zo spomínaných pevností vychádzali cesty, ktoré smerovali do údolí protihľahlých riek. Preto dostali mená podľa týchto riek, a nie podľa riek, pri ktorých ležali.

Roku 631 tiahla proti Samovej ríši veľká armáda, ktorú vypravil franský kráľ Dagobert. Záútočili aj Longobardi, ktorých si Dagobert najal. Samo očakával útok z niekoľkých strán: „*Slovania na týchto a iných miestach sa proti tomu pripravovali.*“ Longobardi teda Samovu ríšu napadli na úplne inom mieste ako Dagobertovi Austrázijski a Alemáni. Preto nemohli prejsť cez bavorské Alpy, pri Dunaji sa spojiť s Dagobertovou armádou a ísť tým istým smerom ako ona. A nemohli ísť ani po Jantárovej ceste cez Panóniu, lebo tam boli Avari. Longobardi si teda vybrali najkratšiu cestu. Tiahli z Friaulska cez Korutánsko a udreli na juhovýchodný ko-

³⁸Rimania vybudovali túto pevnosť v dobe markomanských vojen. Jej kamenné múry, hrubé 1,80 metra a zosilnené vežami, uzatvárali obdĺžnik 568 x 412 metrov. Bola sídlom légie (legio II Italica). Jej antické meno nepoznáme. Pevnosť ohrozovali povodne, preto už za vlády cisára Commoda (180 – 192) alebo Septima Severa (193 – 211) ju legionári opustili a odišli do susedného Lauriaka. Neskororímske tehly svedčia, že pevnosť za vlády Valentiniána I. (364 – 375) znova ožila. *Tabula Imperii Romani*. *Castra Regina*, Vindobona, Carnuntum, M – 33. Pripr. P. Oliva a i. Praha 1986, s. 75; GENSER, K.: *Der österreichische Donaulimes in der Römerzeit. Der römische Limes in Österreich*, Heft 33. Wien 1986, s. 165-179.

³⁹DOBIÁŠ, J.: *Dějiny československého území před vystoupením Slovanů*. Praha 1964, s. 144, 220, 325, 326.

⁴⁰„*infra duo flumina, id est inter Agastam et Narinam, a locis videlicet ubi ipsa in Danubium fluunt, usque ad loca, ubi de venis in amnes dirivantur, et ita usque in Nortuualt in hanc partem silve sine termini conclusionem... et circa Agasta*“. *Diplomata* 22. In: *Magnae Moraviae fontes historici III, diplomata, epistolae, textus historici varii, curaverunt. D. Bartoňková a i.* Brno 1969, s. 42-43. V Bulharsku tečie rieka Ogosta, ktorá pramení pod horou Midžur a medzi Kozlodujom a Orjachovom sa vlieva do Dunaja.

⁴¹V. Sedlák presvedčivo dokázal, že Wogastisburg dostal meno podľa rieky „Agasta“, stál teda „v jej bezprostrednom okolí“. Správne zdôraznil, že „*nie je nevyhnutné považovať Wogastisburg za slovanský hrad postavený Slovanmi, iba za hrad využitý Slovanmi*“. Jeho presnú polohu však nevedel nájsť. SEDLÁK, V.: *Historicko-spoločenský vývin Slovanov v dunajsko-karpatskej oblasti (so zreteľom na predkov Slovákov)*. In: *Slavica Slovaca* 27, 1992, č. 2, s. 180-181. Na severnej strane Dunaja, kde Aist tečie a má svoje ústie, nepoznáme žiadnu pevnosť, ktorá by mohla byť hľadaným Wogastisburgom. Hrad Aist (Alt Aist), spomínaný v rokoch 1161 a 1170 ako „*castrum Agist*“, je príliš mladý a zastrčený v horách severne od Mauthausenu, nemohol byť teda hľadaným Wogastisburgom. *Urkundenbuch des Landes ob der Enns I.* Wien 1853, n. 234, s. 343; LECHNER, K.: *Die Babenberger. Markgrafen und Herzoge von Österreich 976 – 1246*. Wien – Köln – Weimar 1992, s. 263, 396; SEDLÁK, V.: *Historicko-spoločenský vývin*, s. 181. Ak Wogastisburg stál v ceste postupujúcej Dagobertovej armády, strážil starú rímsku cestu, ktorá sa tiahla na južnom brehu Dunaja, preto musel stáť na južnom brehu, tak, ako susedný Lorch.

⁴²*Tabula Imperii Romani*, M – 33, s. 33-34. DOBIÁŠ, ref 39, s. 326.

⁴³*Tabula*, ref 42, s. 25, 27-28. DOBIÁŠ, ref 39, s. 326-327. KUBŮ, F. – ZAVŘEL, P.: *Terénny průzkum starých komunikací na príkladu Zlaté stezky*. In: *Archaeologia historica* 23, 1998, s. 35-57. Rieka Boioduria čiže bójska Duria pripomína svojim menom inú rieku Duria, totožnú pravdepodobne s Váhom. G. Plinii Secundii *Naturalis historia* IV 80. ŠKOVIERA, D., zost.: *Slovensko na úsvite dejín*. Bratislava 1977, s. 18-19.

⁴⁴GYÖRFFY, Gy.: *Az Árpád-kori Magyarorszáig történeti földrajza II.* Budapest 1987, s. 237-250.

niec Samovej ríše, do Viedenskej kotliny, kde „zvíťazili“ a „odviedli so sebou veľmi veľký počet zajatcov zo Slovanov“. Ak longobardské vojsko mohlo voľne prejsť cez Korutánsko, korutánske knieža Valuk bol spojencom longobardského kráľa Ariolda.⁴⁵

Dagobertova armáda pochodovala dolu Dunajom a vstúpila do Lorchu, najvýchodnejšej pevnosti Dagobertovej ríše. Tam sa rozdelila. Austrázijski prekročili Enžu a obkľúčili susedný Wogastisburg, ktorý im stál v ceste. V jeho starých rímskych múroch „sa opevnili veľmi početné oddiely Vinidov“. Alemáni, ktorých viedol Chrodobert, tiahli proti Samovi, podobne ako Longobardi, iným smerom. Keďže po starej rímskej ceste na pravom brehu Dunaja mali postupovať Austrázijski, Chrodobert odbočil do údolia Agasty a tiahol do Čiech, kde obišiel Novohradské hory a vstúpil do údolia Dyje. Ak Alemáni „odviedli so sebou veľmi veľký počet zajatcov zo Slovanov,“ museli plieniť „v kraji (in parte)“ hustejšie osídlenom, aspoň na strednej Dyje, okolo Znojma.

Ak sa Alemáni oddelili a nešli spolu s hlavným Dagobertovým vojskom proti Wogastisburgu, Samo v tejto pevnosti nebol, ináč by ho tam zovrelí spoločnými silami. Samo nebol pri svojom vojsku, sústredenom vo Wogastisburgu, tak, ako ani Dagobert nešiel na čele svojich Austrázijskov. V opačnom prípade by ich prítomnosť na čele bojujúcich armád franský kronikár jasne spomenul, tak, ako na čele alemanského vojska spomenul vojvodu Chrodoberta. Kronikár predsa nemohol spomenúť len nižšieho veliteľa a najvyššieho, ak by aj on bol vo vojsku prítomný, vynechať.

Austrázijski chceli poraziť Slovanov, tiahnuť dolu Dunajom a prejsť cez Rugiland, až do údolia Dyje, niekde pri Znojme sa spojiť s Alemanmi a spolu zaútočiť proti samotnému Samovi, ktorý sa s menšou časťou svojho vojska zdržiaval niekde tu, v ohrozenej západnej časti svojej ríše.⁴⁶ Austrázijski však po troch dňoch boja utrpeli pri Wogastisburgu úplnú porážku a s hanbou sa vrátili domov. Preto aj Chrodobertovo vojsko, hoci „v kraji, do ktorého vstúpilo, dosiahlo víťazstvo“, nemohlo postúpiť hlbšie do vnútrozemia Moravy, muselo sa rýchlo stiahnuť a Samovi Slovania cez územie českých spojencov niekoľkokrát vpadli až do ďalekého Durínska. Samove útoky proti Durínsku a iným častiam Franskej ríše pomohli Srbom. Srbské knieža Dervan, ktorého kniežatstvo susedilo s Čechami a Durínskym, sa zbavil závislosti od Dagoberta a pridal sa k Samovi.⁴⁷

Wogastisburg nasvedčuje o tom, že Samo bránil a ovládal svoju ríšu z hradov. Hrady, v ktorých sa Samo zdržiaval, sa v ničom nelíšili od hradov, ktoré poznal vo Franskej ríši. Boli to bývalé rímske pevnosti (Wogastisburg, Devín) alebo drevené hrady s palisádovou hradbou, budované podľa franského vzoru. Aj Samo mal „hrad opevnený kolmi“, aký si postavil jeho súčasník, durínsky vojvoda Radulf⁴⁸ a určite nie jeden, veď Samova ríša bola omnoho väčšia,

⁴⁵Chronicarum, ref 11, IV 68, s. 22-23; KRAHWINKLER, H.: Friaul im Frühmittelalter. Geschichte einer Region vom Ende des fünften bis zum Ende des zehnten Jahrhunderts. Wien – Köln – Weimar 1992, s. 45-46, 49-50; WOLFRAM, H.: Salzburg, ref 18, s. 43-44, 50-51. Roku 631 Avari vyhrali z Panónie Bulharov aj s ich kniežaťom Alciokom. Pozri pozn. 22. Samo bol prvý, kto sa mohol ujať Alcioka a jeho Bulharov. Ak sa Alciok vybral až do Bavorska, musel prejsť cez Samovu ríšu. Samo, keďže práve vtedy bol vo vojne s Dagobertom, nechcel dráždiť aj Avarov. Preto si Alcioka nemohol ponechať u seba a dovolil mu cez svoju ríšu, zrejme hore Dunajom, len voľne prejsť. Korutánske knieža Valuk, ktorý Alcioka, utekajúceho z Bavorska napokon prichýlil, nebral ohľad ani na Avarov, ani na Bavorov a ani na Sama. Ak by bol Valuk podriadený Samovi, nemohol by v prípade Alcioka konať úplne opačne ako Samo. Valukovo kniežatstvo k Samovej ríši teda nepatrilo. Ak Valuk prepustil longobardské vojsko cez Korutánsko proti Samovi, bol spojencom Longobardov.

⁴⁶Veľkomoravské hradisko s kostolom svätého Hypolita v Znojme, ktoré ovládalo údolie strednej Dyje, vyrástlo na mieste starého predveľkomoravského sídliska. KLÍMA, B.: Archeologický výskum MU na veľkomoravskom výšinnom hradišti sv. Hypolita ve Znojme. In: Velká Morava mezi východem a západem. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 17, 2001, s. 229-231. Svojho predchodcu mohlo mať už v dobe Samovej. Mohlo tu byť opevnené miesto, v ktorom sa v čase franského útoku zdržiaval Samo a ku ktorému mohlo alemanské a v prípade víťazstva pri Wogastisburgu i austrázijské vojsko smerovať.

⁴⁷Pozri pozn. 26.

⁴⁸„castrum lignis monitum in quodam montem“. Chronicarum, ref 11, IV 87, s. 26.

ako malé Radulfovo Durínsko. Samovym hradom chýbali mohutné drevozemné valy, aké mali neskoršie veľkomoravské hradiská. Aj preto po nich nezostali výrazné archeologické stopy, tak ako nezostali ani po Radulfovom hrade.

Ak dunajskú cestu a hlavný vstup z Franskej do Samovej ríše strážil Wogastisburg, podobnú obranu musel mať aj dunajský prechod do avarskej Panónie. Na brehu Dunaja, ktorý od ústia Ráby na východ oddeľoval Samovu ríšu od Avarskej, nebolo významnejšieho miesta pre pohraničný hrad, namierený proti kaganátu, akým bolo zničené avarské predmostie v Komárne, ktoré ovládalo nielen dôležitý riečny prechod, ale aj najkratšiu a pohodlnú cestu na sever do Nítry.

Roku 658 slovanský kráľ Samo zomrel. Slovanské kniežatstvá, ktoré ležali po obvode avarskej Panónie, museli po rozpade jeho ríše uznať nadvládu Avarov (Sávia, Kransko, Nitriansko, Morava) alebo Bavorov (Korutánsko).

J. STEINHÜBEL: DIE SLAWEN IM AWARENREICH, SLAWISCHE STAMMFÜRSTENTÜMER, DAS REICH DES FRÄNKISCHEN KAUFMANNES SAMO UND DIE SCHLACHT BEI WOGASTIS-BURG

Die Spannung zwischen Slawen und Awaren im Awarenreich (Awarischer Kaganat) mündete im Jahre 623 in eine große Explosion. Der Knall vernichtete den westlichen Teil des Kaganats und setzte die slawischen Stämme in rasche Bewegung. Die Slawen änderten in kürzer Zeit Mitteleuropa und den nördlichen Teil Balkans, wo neue slawische Fürstentümer entstanden. Zwei von denen lagen in der nördlichen Nachbarschaft des stürmischen Pannoniens, ein war das Fürstentum von Nitra und das andere das Mährische Fürstentum. Sie waren den übrigen slawischen Fürstentümern ähnlich, die damals am Rande des awarischen Pannoniens, in Kärnten, Krain, Kroatien und in Sawien (Fürstentum von Sisack) existierten.

Die slawischen Fürstentümer an der mittleren Donau bildeten am Anfang ein gemeinsames Reich. Zu ihrem gemeinsamen König wurde der fränkische Kaufmann Samo (623 – 658). Samos Reich fasste den ganzen freien slawischen Raum zwischen dem Awaren – und dem Fränkischen Reich um, es gehörten ihm nicht nur Mähren und das Gebiet um Nitra, sondern auch der nordwestliche Teil Pannoniens, das ehemalige Rugiland und der östliche Teil des vormaligen Noricum und am Süden tastete Kärnten an. Samo vergrößerte die Macht seines Reiches durch das Bündnis mit Tschechen und im Jahre 631 auch mit den entlegenen Derwan-Serben. Gegen das Fränkische Reich richtete Samo die Burg, die dem zeitgenössischen Chronisten unter dem Namen Wogastis-Burg bekannt war. Hätte auch der Name der Burg von Samo eine germanische Form, die sie von den benachbarten Bayern bekommen konnte, befand sie sich in der Nähe von Bayern oder unmittelbar an der Grenze an Bayern, die der Unterlauf des Flusses Ens bildete. Sie stand also an dem westlichen Rand des Reiches und bewachte den Weg, der in der Richtung des Laufes von Donau in sein Innern führte.

In der Nachbarschaft der römischen Festung Lauriacum (später Lorch), an dem östlichen Ufer von Ens, das in die Donau mündete, in heutigem Albing (in der Nähe des Städtchens Sankt Pantaleon), stand eine weitere römische Festung. Beide Festungen überwachten das gegenüberliegende Tal des Flusses Aist, durch das der Weg nach Nordosten nach Böhmen führte. Da der Weg ins Tal des Flusses Aist, das man „Agasta“ nannte, direkt aus der ehemaligen Festung in dem heutigen Albing, genau dem Mündung von Aist gegenüber hinausgang, bekam die Festung ihren Namen nach diesem Fluss. Die Festung Agasta, also Agastisburg, die der fränkische Chronist als Wogastis-Burg vormerkte, wurde zur slawischen Grenzfestung, die den westlichen Hauptzutritt ins Reich von Samo schützte.

Auch weitere römische Festungen, die an dem südlichen Ufer von Donau standen, trugen den Namen des Flusses, der aus Norden in die Donau mündete. Castra Regina (Regensburg, „Reganesburg“), stand am südlichen Ufer der Donau, ihren Namen bekam doch nach dem Fluss Reganus (Regen), der aus Norden – genau gegenüber der Festung – in die Donau mündete. An dem Zusammenfluß von Inn (Aenus) und Donau standen die Festungen Boiodurum und Batavis (Pasov). Weder eine noch die andere benannten die Römer nach dem Fluß Inn. Boiodurum bekam ihren Namen nach dem kleinen Fluß Boioduria, der mit Ilz identisch ist, von der ehemaligen Biohaem fließt und gegenüber Passau in die Donau mündet. Aus Boiodur kam der Weg hinaus, den man in dem Mittelalter Goldener Weg nannte. Der weg führte über Donau, durch das Tal des kleinen Flusses Ilz und seinen Zufluss Ohe nach Böhmen. Am südlichen Donauufer liegende Esztergom bekam den deutschen Namen Gran, nach dem Fluß Hron (Gran), der aus Norden in die Donau mündet. Aus den erwähnten Festungen kamen Wege hinaus, die in die Täler der gegenüberliegenden Flüssen führten. Aus diesem Grund bekamen sie ihre Namen nach diesen Flüssen und nicht nach den Flüssen, an denen sie lagen.

Im Jahre 658 starb der slawische König Samo. Die slawischen Fürstentümer, die am Rande des awarischen Pannoniens lagen, mussten nach dem Niedergang seines Reiches die Übermacht der Awaren (Sawien, Krain, Nitra, Mähren) oder der Bayern (Kärnten) anerkennen.